

Autorka poukazuje, že napriek straníckej príslušnosti, či práve pre ňu, spolupráca Referátu MŠaNO v Bratislave, na čele s A. Štefánekom, ktorému sa zodpovedali škôldozorcovia, bola pomalá. V tomto smere sa autorka opiera o poznatky z vlastných čiastkových štúdií, najmä v prepojení na Antona Štefáneka. Osvetová činnosť, teda sféra, ktorá išla ruka v ruke s prácou inšpektora, je zobrazená prostredníctvom organizovania kurzov slovenského jazyka. Organizovaním kurzov v podstate zabezpečoval proces slovakizácie zvereného okresu. Frekventantov kurzov okrem učiteľov tvorili úradníci, či iní záujemcovia o prácu v štátnych službách. Napriek zmenám, ktoré sa v školstve udiali, považoval Sivák spoločensko-politické pomery na Slovensku za zhoršené. Inklinoval k myšlienkam a straníckej prezentácii ľudovej strany. Jasne to dokumentoval na stránkach tlačového orgánu tejto strany denníka *Slovák*. Angažovanosť nekončila na stránkach periodík. Práve naopak. Výrazne sa zasadzoval o zvýšenie počtu katolíckych stredných škôl, keďže podľa jeho presvedčenia stredné školy boli nielen bez autorít, ale potláčali autoritu cirkvi. Najmä v prvých rokoch existencie republiky. Formovanie politického presvedčenia, počiatky zblížovania sa s politikou Ľudákov, ktorý vyvrcholil v presvedčení o správnosti ideového zamerania výchovy (vychovávať a prevychovávať) a potreba dôslednej reformy školského systému, je predmetom druhej kapitoly – *Školstvo slovenského štátu pod Sivákovým vedením*. Autorka poukazuje na šírku agendy, ktorá spadala do portfólia ministerstva školstva, teda nielen vzdelávacie aktivity, školskú štruktúru a administratívu, ale aj osvetovú činnosť a oblasť kultúry. Osobitná pozornosť je kladná na židovské školstvo. Prináša pohľad na Siváka, ako osobu, ktorá sa napriek, alebo práve pre ministereskú pozíciu snažila pomáhať prenasledovanej menšine. V období Slovenského štátu nebolo jednoduché podať pomocnú ruku. Vystavil riziku ohrozenia nielen seba, ale i rodinných príslušníkov. Inovatívna je i časť o českých pedagógoch, ktorí boli donútení odísť zo Slovenska po októbri 1938. Dobový kontext neobchádza ani rodovú otázku v podobe zamestnávania žien v školských kruhoch. Záverečná tretia kapitola *Kultúra a osveta či výchova ľudu* rozpracúva otázku kultúry a osvetu z viacerých uhlov pohľadu, čo je príznačné pre celé monografické dielo. Zobrazuje šírku problémov, resp. oblastí s ktorými sa vzdelávanie žiakov, rôznych vekových kategórií vypradávalo, resp. na ktoré reagovalo. Takpovediac za pochodu. Dejová línia na pozadí Sivákovho príbehu vysvetľuje čo znamenalo a akú úlohu zohrávalo vzdelávanie v presvedčení Hlinkovej slovenskej ľudovej strany. „*Príbeh učiteľa*“ tak predstavuje dôležitý krok na poli historického skúmania. Odkrýva málo známe (nepoznané) stránky Sivákovkej, nielen učiteľskej osobnosti. Monografia umožňuje, odbornej i laickej verejnosti, preniesť sa do obdobia Slovenského štátu očami aktívneho účastníka, hoci len do obdobia roku 1944, keď na poste ministra školstva vystriedal Jozefa Siváka Aladár Kočiš.

Adriana Kičková, Katedra histórie FF UKF v Nitre

JORDÁNKOVÁ, Hana - SULITKOVÁ, Ludmila. *Předbělohorské Brno. Hospodářský potenciál města a sociální situace jeho obyvatel*. Brno, 2020, 360 s.

Pod taktovkou Archivu města Brna, ve spolupráci s Historickým ústavem Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Historickým ústavem Akademie věd ČR, Archeologickým ústavem Akademie věd ČR, Moravským zemským muzeem a dalšími institucemi vzniká pozoruhodný publikační projekt. Obsahem i formou monumentální Dějiny Brna jsou komponovány jako sedm obsáhlých svazků. Doposud jich spatřilo světlo světa pět, v závěrečných fázích přípravy se právě nachází šestý z nich, označený jako třetí díl a zaměřený na období raného novověku. Naposledy byly dějiny „druhého města“ současného Česka, historicky pak hlavního, resp. jednoho ze dvou hlavních moravských měst popsány před více než padesáti lety v rámci dvousvazkového díla. Vzhledem k času, který od té doby uplynul a rovněž vzhledem ke změnám, kterými prošla v minulých desetiletích historiografie, se jedná o práci koncepčně i výkladově zjevně odlišnou. O tom svědčí koneckonců i jen srovnání rozsahu obou děl. Autorský tým má ambici vytvořit takové dílo, které pokryje potřeby obyvatel města, regionu i profesionálních historiků, archeologů, etnografů a dalších v následujících minimálně desetiletích. Dílo, bohaté na nové poznatky, stojí na kvalitních výzkumech členů autorského kolektivu.

Za úvodní text k aktuálně dokončovanému třetímu dílu lze považovat publikaci Předbělohorské Brno dvou zkušených historiček brněnských městských dějin, Hany Jordánkové a Ludmily Sulitkové. Publikace spatřila světlo světa sice již koncem roku 2020, ovšem v covidových letech se jí ne vždy dostala zasloužená míra pozornosti. Hana Jordánková je dlouholetou pracovnící Archivu města Brna, zdejší fondy, na jejichž výzkumu a interpretaci je kniha založena, detailně zná. Řadu let spolupracuje s Ludmilou Sulitkovou, dříve rovněž archivářkou působící v brněnském městském archivu, později vysokoškolskou pedagožkou na univerzitách v Brně a v Ústí nad Labem.

Osobnost obou autorek, jejich profesní působení a zaměření předznamenává a určuje obsah a podobu knihy. Publikace je postavena na detailní práci s městskými knihami, urbáři, listinami, cechovními písemnostmi uloženými v Archivu města Brna. Hlavní název zní mnohoslibně, čtenář z něj může očekávat komplexní výklad dějin města ve specifikovaném časovém období. Nikoli nutně zpochybnující otázkou je, zda termín „předbělohorské Brno“ má ve směru historické periodizace dostatečnou vypovídající schopnost, zvláště ve vztahu k označením „raný novověk“ a „středověk“ či do jaké míry např. zrcadlí hojněji využívané časové označení „pobělohorský“.

Jaká je celková struktura práce? Publikaci otevírá rozsáhlý úvod s ambicí postihnout aktuální badatelský stav tématu městských dějin v českém prostředí v kontextu střední Evropy včetně Slovenska a Maďarska, resp. bývalých Uher (s. 15-16, 18-20). Na úvod navazuje trojice kapitol s tématy prostor města a okolí, obyvatelé města a hospodaření města. Následují ediční přílohy (s. 217-295) a standardní závěrečné pasáže.

Jak napovídá podtitul knihy, v centru pozornosti autorek stojí hospodářství města a sociální historie jeho obyvatel. Silnou stránku představuje poznámkový

aparát, v němž se s až pedantskou pečlivostí pokusily Jordánková se Sulitkovou podat co možná neúplnější přehled literatury k problematice včetně zahraničních titulů. Obě se také výborně orientují v městské topografii, oficiálních i hovorových toponymech. Kladně je nutno ohodnotit také zařazení četných obrazových příloh, mezi kterými se nacházejí (mimo jiné) jak ukázky městských písemností, tak také poměrně kvalitní reprodukce městských a cechovních pečetidel, uložených v Archivu města Brna. K jejich vyobrazení ovšem směřuji dílčí upozornění. Pečetidlo předměstské obce Hartlůvky (obr. č. 14, s. 56) a pečetidlo sedlářského cechu z druhé poloviny 16. století (obr. č. 37, s. 100) jsou v knize umístěna obráceně, t. j. vzhůru nohama. Jejich popis autorky nepřipojily, vyobrazení jsou zřejmě zamýšlena jen jako ilustrační a prezentující šíři materiálů, na nichž je publikace postavena, podobně jako několik otištěných obrazových pramenů z 18. a 19. století (pohledy na město či jednotlivé budovy). Nicméně právě z tohoto důvodu může být obrácená pozice dvou z celkem deseti vyobrazení pečetidel matoucí.

Pečetím a pečetidlům rovněž není v textu věnována pozornost, ač z hlediska fungování městského práva, cechů, ale i vztahů občanů k městu či města k občanům, by se takové pasáže nabízely. Zvláště, když kupříkladu epitafním obrazům a náhrobkům samostatná podkapitola věnovaná je. Tyto obrazové památky autorky pro poznání a interpretaci majetkových poměrů brněnských měšťanů využít uměly. Práce obsahuje také šest příloh, mimo jiné edici mýtních rejstříků z roku 1546 či edici statut kordováníků nebo kožešníků z let 1614 a 1615. Jejich zařazení nepřekvapí. Ludmila Sulitková je zkušenou editorkou historických pramenů. V díle tohoto typu jsou edice dobových pramenů vítaným doplněním dokreslujícím vlastní stať.

Výše naznačené skutečnosti neubírají při celkovém zhodnocení na působivosti knihy, postavené na detailním výkladu klíčových aspektů dějin města jdoucímu ke konkrétním měšťanům a obyvatelům města. Vypovídající v tomto směru je, že detailní znalost dochovaných pramenů (včetně soukromých písemností) umožnila autorkám určit profesi až tří čtvrtin městského obyvatelstva, žijícího uvnitř hradeb. Takto širokospektrální a zároveň detailní analýza je v současném výzkumu dějin měst v českém prostředí unikátní.

Martina Bolom-Kotari, Katedra pomocných věd historických a archivnictví,
Univerzita Hradec Králové